

Слово на Светейшия Патриарх Кирил на откриването на конференцията «Световното Православие: първенството и съборността в светлината на православното вероучение»

На 16 септември 2021 г. в Сергиевата зала на катедралния съборен Храм «Христос Спасител» в Москва започна работата си конференцията «Световното Православие: първенството и съборността в светлината на православното вероучение».

Ваши Високопреосвещения и Преосвещения, всечестни отци, скъпи братя и сестри!

Сърдечно ви приветствам като участници в богословската конференция «Световното Православие: първенството и съборността в светлината на православното вероучение».

Темата, която започваме да разглеждаме днес, не позволява съмнения в своята важност и актуалност. Положението на нещата в семейството на Поместните Православни Църкви предизвиква голямо безпокойство. Ситуацията, създадена в православния свят, може да се оцени като кризисна.

За криза ясно свидетелстват сериозните разногласия сред православните по това как да разбираме устройството на Вселенското Православие, какво означават за нас понятията първенство и съборност, как съотнасяме каноничния ред в Църквата с действията в областта на църковното управление.

В тази криза се вижда, разбира се, и влиянието на определени политически сили – цялата история на Църквата е била съпроводвана от такова влияние. И не може да се отрече, че в света има сили, които биха искали да разрушат основите на православния живот, да посеят разделение и вражда между народите и Църквите. И съвършено очевидна е тенденцията да се създаде преграда и дори изобщо да се откъсне гръцкото Православие, средиземноморското Православие от славянското Православие и преди всичко от Руската Православна Църква. Тоест да се възпроизведе моделът на разкола от 1054 г. и с това да се отслаби Православната Църква, която днес, няма да се уплаша да го кажа, е една от малкото християнски конфесии, осъществяващи и способни да осъществяват пророческо служение, оценявайки всичко, което се върши днес с човешката цивилизация.

Като Предстоятел на Руската Православна Църква, който е длъжен да се грижи за запазването и укрепването на отношенията с всички Поместни Православни Църкви, аз не мога да не изпитвам лична болка от случващото се в нашите взаимоотношения с Константинополската Патриаршия и с Църквите, въввлечени от Константинопол в признаване на така наречената «автокефална Украинска църква», което в действителност не е нищо друго освен легитимиране на църковния разкол.

По време на подготовката за така и не състоялия се Всеправославен Събор между Поместните Православни Църкви се стигна до принципно споразумение: в бъдеще автокефалията може да се предоставя само със съгласието на всички общопризнати Поместни Православни Църкви. Ние стигнахме до консенсус по този въпрос на едно от заседанията в Шамбези, и той бе приет с ентузиазъм, защото тази позиция наистина поставя предели пред възможното развитие на различните разколнически движения. Оставаше решението да се закрепят на Събора, но по молба на Константинополския Патриарх темата автокефалия бе свалена от дневния ред. А след съвещанието на десетте Поместни Православни Църкви в Крит през 2016 г. тази тема беше окончателно погребана, всички достигнати в миналото договорки бяха заличени и Константинополският Патриарх заяви за своето получено уж от апостолите право еднолично, без съгласието на другите Поместни Църкви, да предоставя автокефалия на когото си поиска. Съвсем ясно е, че нито един канон не казва това. Има определени канони, които регулират отношенията на Константинополския Патриарх с митрополитите, влизащи в неговата Патриаршия – и тъкмо този модел Константинопол разпространи върху цялата Православна Църква, без да се опира върху никакви канони.

Претенции за особени права и привилегии са били изказвани и преди от константинополските йерарси и богослови, но никога те не са били заявявани с такава жестока интонация и толкова радикално като днес. Стигна се дотам да наричат Константинополския Патриарх не пръв сред равни, а «пръв без равни». Тази нова еклисиология няма никакви основания нито в светите канони, нито в църковното Предание като цяло.

Растежът и засилването на тези тенденции през годините не оставаха незабелязани от Руската Православна Църква. През 2008 г. Архиерейският Събор особено подчерта, че «заплахите за църковното единство понастоящем съществуват не само в пределите на Поместната Руска Църква, но и в живота на Вселенското Православие. Те произлизат преди всичко от непредпазливите опити за ревизия на многовековните базови принципи на църковните взаимоотношения, запечатани в свещените канони на Църквата». Изразявайки дълбока загриженост във връзка с тенденциите за преразглеждане на каноничната традиция, проявяващи се в изказванията и действията на някои представители на Константинополската Църква, Съборът подчерта, че начинът, по който Константинополската Патриаршия вижда своите собствени права и пълномощия, и който все по-често се отразява в изказванията на йерарсите на тази Църква, «встъпва в непреодолимо противоречие с многовековната канонична традиция, върху която се гради битието на Руската Православна Църква и другите Поместни Църкви».

През 2013 г. Светият Синод на нашата Църква прие документа «Позиция на Московската Патриаршия по въпроса за първенството във Вселенската Църква». В този документ се подчертаваше, че в Светата Христова Църква първенството във всичко принадлежи на нейния Глава – нашия Господ и Спасител Иисус Христос. Когато аз засегнах тази тема на едно от заседанията в Шамбези, то като аргумент за позицията си казах: погледнете иконите на Вселенските Събори – там няма председател, вместо председател виждаме икона на Спасителя. Когато на Вселенските Събори са присъствали императорите, те са заемали централното място, а когато императорът е отсъствал, там е имало икона на Спасителя. Дори в някои случаи и когато императорът е присъствал, въпреки това на мястото на председателя е стояла иконата на Спасителя. Тази иконографска традиция отразява отчетливо позицията на православната еклисиология по това съществува ли видим глава на Православната Църква и потвърждава, че видим глава няма, а Глава на Църквата е Господ Иисус Христос (за разлика от западното, латинско разбиране на тази тема).

Църквата като Богочовешки организъм несъмнено се нуждае от определена земна организация, и тази организация се изразява в това число и чрез особеното служение на първенството по чест. На православното съзнание е ясно, че вече дори на ниво автокефална Църква първенството има особен характер – не само епископите е редно «да знаят първия от тях, и да го признават за глава», но и Предстоятелят на Църквата «нищо не трябва да върши без разсъждението на всички»¹.

Ако по този начин се ограничава властта на първенството на ниво автокефална Църква, то с още

по-голяма сила е валидно това на вселенско ниво – че първенството по чест не може да се подменя с първенство на властта.

Ние виждаме, че еклисиологичните тенденции, които бяха отбелязвани по-рано и предизвикваха опасение, днес получиха по-нататъшно развитие и вече нанесоха значителна вреда на взаимоотношенията между Поместните Православни Църкви. Особено опасно и тежко нарушение на каноничния ред бе нахлуването на Константинополската Патриаршия в Украйна – на територията на друга Поместна Православна Църква.

Това нахлуване може реално да има пагубни последици, които могат да разрушат отношенията между Поместните Църкви. А при това в историята на Църквата нерядко е имало случаи, когато кризисните ситуации са давали тласък за по-внимателно осмисляне на вероучението и различните практически въпроси на църковния живот. Убеден съм, че ни е необходим богословски анализ на онова, което се върши днес във Вселенското Православие.

Основните задачи на конференцията, както ми се струва, са в това, първо, да се анализират и да се видят еклисиологичните причини на днешната криза. Онова разбиране на първенството и съборността, което днес се изказва от Константинопол, трябва да се съотнесе с изконното разбиране, закрепено в Преданието на Църквата. Това е най-важното: ние можем да докажем погрешността на позицията на Константинопол само като съпоставим тази актуална позиция с онова, което винаги е съществувало в Православната Църква като роля и значение на първия.

Второ, трябва да се оценят богословски и канонически онези деяния, които произтичат от невярното разбиране на първенството. Смятам, че за тази оценка е много важно да разгледаме внимателно в това число и политическия контекст на «предоставянето на автокефалия» на тъй наречената «Православна църква на Украйна», тоест на една разколническа структура, с която Константинополският Патриарх се опита да замени реално съществуващата Украинска Православна Църква – Църква, наброяваща повече от 12 хиляди енории, повече от 250 манастири, чиито членове са милиони православни украинци. Ей така, просто да вземе и да замени едното с друго: да махне каноничната Църква и вместо нея да сложи разколническа организация.

Трето, анализирайки възникналите проблеми, нека не забравяме и историята. От взаимоотношенията на Поместните Православни Църкви в миналото, от положението им в една или друга държава могат да се извадят уроци, които ще бъдат полезни и в наше време.

И най-после важно е още веднъж да се осмисли какво означава църковният разкол и как Поместните Църкви трябва да реагират на него. Допустимо ли е да встъпваме в молитвено и евхаристийно общение с разколниците? До какви канонични последици води едно такова

общение? Може ли да се смята за легитимна църковна власт онази, която е нарушила църковния ред чрез съслужение с разколници и самозванци без канонична хиротония?

Разбира се, църковните канони дават съвсем изчерпателни отговори на всички тези въпроси. Но как да прилагаме тези канони на практика? Какво конкретно означават те в сегашната ситуация? Къде са границите на икономията и къде трябва да започне акривията? Надявам се, че участниците в днешната конференция ще поразмишляват и над тази тема.

Бих искал особено да подчертая, че пред лицето на възникналия в световното Православие разкол Руската Православна Църква по милост Божия остава единна и консолидирана. Ще кажа и нещо повече: извършилите се в Украйна събития, предизвикани от беззаконното нахлуване на Константинопол на каноничната територия на Украинската Православна Църква, помогнаха на мнозина в нашата Църква да осъзнаят още по-остро онзи дар на единството, който сме наследили от нашата хилядолетна история.

В Украинската Православна Църква ние наблюдаваме поразителна сплотеност на епископата, клира, монасите и миряните. Въпреки масираната агресивна пропаганда и политическия натиск, насочен срещу единството с Руската Православна Църква, църковният народ, който е истинският хранител на вярата и благочестието, демонстрира твърда воля да запази това единство. Въпреки че Украинската Православна Църква е подложена на дискриминация и гонения, тя продължава да нараства с нови манастири и енории.

Непрекъснат ръст на количеството манастири и енории се наблюдава и на цялата каноническа територия на Руската Православна Църква, и това не може да не ни радва. Ние виждаме в това особен знак за Божието благоволение към нашата Света Църква, която възкръсна от пепелта след седем десетилетия гонения и ето, вече повече от трийсет години се възражда, укрепва и разширява.

Същевременно събитията, които се случват извън пределите на нашата канонична територия, не могат да ни оставят равнодушни. Те засягат всички членове на Вселенското Православие и ние сме призвани съвместно да търсим пътища за излизане от тази криза.

Ето защо ние приветствахме инициативата на Блаженейшия Патриарх Йерусалимски и на цяла Палестина Теофил III да свика в Аман всеправославно съвещание и участвахме в него. Предстоятелят на най-древната Църква, наричана в богослужебните текстове «Майка на Църквите», мъжествено пое върху себе си една благородна мисия, предоставяйки на Поместните Православни Църкви място за дискусия в условия, когато Константинополският Патриарх реално е лишил себе си от възможността да свиква такива съвещания.

По същата причина в нашата днешна конференция участват не само представители на Руската Православна Църква, но и представители на други Поместни Църкви, които аз сърдечно приветствам. Онези участници, които поради епидемичните ограничения не успяха да пристигнат лично, ще можем да чуем чрез съвременните технически средства за връзка.

Важно е не само йерарсите на Църквата, но и представителите на академичната богословска общност да дадат оценка на опитите за легализиране на разкола: доколко тези опити излизат извън рамките на еклисиологията и каноничното право, и не става ли в този случай дума за преразглеждане на православната еклисиология и отказ от каноните, принципно важни за запазването на църковното единство? В нашата конференция участват водещи богослови от различни страни. Надявам се, че гласът им ще бъде чул и там, където днес се шири и задълбочава разколът. Нека се опитаме да го спрем със съвместни усилия, за да можем, както казва свети Василий Велики, «да доведем отново до единство Църквите, тъй многообразно разделени помежду си».

Синодалната библейско-богословска комисия на Руската Православна Църква вече работи и продължава да работи над проучването на новите тенденции в еклисиологията на Константинополската Патриаршия. Богословските изследвания ще ни помогнат да разберем и да оценим по-дълбоко актуалната ситуация.

Надявам се, че резултатите на конференцията ще бъдат използвани в по-нататъшната работа по това направление, ще активизират богословския диалог и ще бъдат полезни на всички, които са заинтересувани от запазването на православното вероучение и каноничния ред.

Особено бих искал да отбележа важността на тази конференция, защото предстоящият Архиерейски Събор на Руската Православна Църква ще даде оценка на това, което наблюдаваме днес в православния свят и, ако това бъде угодно на Светия Дух и събралите се архиереи, ще вземе решение относно позицията на нашата Църква спрямо деянията на Константинопол.

Желая на всички участници в конференцията помощ Божия и плодотворна работа и призовавам върху всички вас Божието благословение.

¹ Апостолски правила, 34.

Източник: <https://mospat.ru/bg/news/88039/>